

Personlig assistans – vad, när och hur?

Vad är personlig assistans?

Enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS (1992/93:159) kan personer som omfattas av lagens personkrets erhålla olika insatser om behov av dessa finnes. **En** av insatserna är ”biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans”. Insatsen avser gravt funktionshindrade personer som behöver hjälp i krävande och komplicerade situationer av mycket personlig karaktär. Avgörande för om en person ska beviljas assistans är behovet och inte diagnosen.

För behov som överstiger 20 timmar per vecka kan statlig assistansersättning enligt Lagen om statlig assistansersättning (LASS) utgå. Om behoven är mindre än 20 timmar har kommunen ett ansvar för att finansiera insatsen. Handikapputredningen beräknade att av den totala personkretsen för LSS på ca 100.000 personer skulle ca 7.000 personer omfattas av insatsen personlig assistans. Idag har 8.400 personer statlig assistansersättning. Därtill kommer ett väsentligt mindre antal som får personlig assistans från kommunen.

Övriga insatser i LSS är:

- rådgivning och annat personligt stöd....(insatsen är ett ansvar för landstingen)
- ledsagarservice
- biträde av kontaktperson
- avlösarservice i hemmet
- korttidsvistelse utanför det egna hemmet
- korttidstillsyn för skolungdomar över 12 år utanför det egna hemmet....
- boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar....
- bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna
- daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder....(insatsen avser endast personer i lagens personkrets 1 och 2)

Personlig assistans är ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Det rör sig således om *grundläggande behov*.

Insatsen ska vara ett viktigt hjälpmedel för att undvika isolering och passivitet och för att den enskilde ska kunna delta i både planerade och spontana aktiviteter. Assistenten ska ge personen ökade möjligheter till ett självständigt liv och avser personer som dagligen är beroende av omfattande hjälp med de grundläggande behoven. För vissa personer kan assistansen vara en förutsättning för att t.ex. kunna arbeta eller studera.

Assistans och sjukvård

Sjukvårdsinsatser som kräver hälso-och sjukvårdskompetens ingår inte i assistansen. Uppgifter som förutsätter mer omfattande instruktioner och handledning av läkare eller sjuksköterska är att hänföra till hälso-och sjukvård. Vissa uppgifter av sjukvårdskaraktär kan betraktas som egenvård och kan då utföras av en personlig assistent. Vad som är att betrakta som egenvård eller är en sjukvårdsuppgift ska i varje enskilt fall avgöras av den enskildes läkare (SOSFS 1996:9).

Den sjukvårdshuvudman som har ansvaret för hälso-och sjukvården skall ansvara för att sjukvårdsuppgifter blir korrekt utförda. I vissa situationer kan en personlig assistent utföra sjukvårdsuppgifter på personlig delegation från huvudmannens hälso-och sjukvårdspersonal. I den kommunala hälso-och sjukvården har den medicinskt ansvariga sjuksköterskan ansvar för att det finns rutiner för delegation av sjukvårdsuppgifter.

Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) ändrade ej gällande ansvarsfördelning mellan kommuner och landsting när det gäller hälso-och sjukvård. Insatsen personlig assistans ska inte ses som ersättning för/komplement till insatser enligt HSL i form av hemsjukvård.

Assistans vid sjukhusvistelse

Om särskilda skäl föreligger kan den statliga assistansersättningen utgå för kortare tid då den funktionshindrade vårdas på sjukhus. Sådana särskilda skäl kan vara att en persons funktionshinder eller kombination av funktionshinder, hälsotillstånd eller möjligheter att kommunicera kräver att en eller ett starkt begränsat antal personer med ingående kunskap om den funktionshindrade finns till hands. Försäkringskassan avgör vad som är särskilda skäl i det aktuella fallet.

Assistenten ska således inte ersätta den personal som sjukvårdshuvudmannen ska tillhandahålla för olika omvårdningsuppgifter under sjukhusvistelsen.

Assistansersättning

Om de grundläggande behoven överstiger i genomsnitt 20 tim/vecka svarar staten genom försäkringskassan för assistans enligt Lagen om statlig assistansersättning (LASS). Assistansersättning kan även beviljas för andra kvalificerade, personliga

behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt. Om behoven skulle understiga 20 timmar/vecka, blir assistansen ett ansvar för kommunen enbart via LSS. Assistansersättning utbetalas till den enskilde, som med detta beslut vänder sig till kommunen eller annan assistansanordnare, som sedan tillhandahåller assistansen inom ramen för det beviljade beloppet.

Den ersättning som betalas ut är ett av regeringen fastställt belopp grundat på en vårdbiträdeslön. I beloppet ingår lön och andra avtalsenliga förmåner, ersättning för vidareutbildning, fortbildning, handledning, arbetsledning etc. samt omkostnader för assistenten.

En förhöjd assistansersättning kan utgå till den enskilde om särskilda skäl finns. Särskilda skäl kan vara att den enskilde behöver en assistent med speciell kompetens. Det kan t.ex. vara ett styrkt behov av en assistent med särskild kompetens eller särskild utbildning. Detta prövas av försäkringskassan.

Hur får man assistans?

Ansökan

Den enskilde (eller dennes legale företrädare) ansöker om assistansersättning hos försäkringskassan, som gör en utredning av behovet. Ansökan kan också lämnas in till kommunen, som gör en liknande utredning och om behoven visar sig överstiga 20 timmar ska kommunen anmäla ärendet till försäkringskassan. Respektive myndighet fattar således beslut inom ramen för sin kompetens. Kommunens/försäkringskassans beslut ska följas av tydlig information om vad som beviljats samt besvärshänvisning.

Det är viktigt att den enskilde av andra myndigheter inte ges ett löfte om att just insatsen personlig assistent ska beviljas eftersom kommunen måste göra en utredning av behovet och vilka insatser som överhuvudtaget kan vara adekvata i det aktuella fallet. Andra myndigheter bör dock informera om lagstiftningen och möjligheterna att söka assistans eller andra insatser.

För att omvårdnad, stöd och service från kommunen ska fungera på ett tillfredsställande sätt krävs att kommunen i god tid involveras i utskrivnings-planeringen för patienter som t.ex. vistas på sjukhus. Kommunen är enligt lag skyldig att göra en utredning och fatta ett formellt beslut enligt socialtjänstlagen eller LSS. För att kunna, och framförallt hinna, anpassa resurserna efter behoven i varje enskilt fall, bör ett sådant samarbete inledas i god tid före utskrivningen från sjukhuset.

Utredning

Den utredning som försäkringskassan eller kommunen gör kombineras ofta med hembesök och eventuella besök i andra miljöer där behovet skall tillgodoses. Detta kräver goda kunskaper om funktionshindret och de konsekvenser detta får för den enskilde i den dagliga livsföringen.

Vid den utredning som görs av försäkringskassan eller kommunen fastställs om personen omfattas av personkretsen för LSS. Därefter utreds om behoven är av den karaktären att de ger rätt till personlig assistans. Visar det sig att behovet av hjälp

med de grundläggande behoven överstiger 20 timmar i veckan skall ansökan prövas av försäkringskassan. Om de grundläggande behoven däremot understiger 20 timmar i veckan i genomsnitt har kommunen ansvar för att finansiera insatsen. I de fall det är andra behov av stöd och service som måste tillgodoses, utreder kommunen detta inom ramen för LSS eller socialtjänstlagen.

Behoven ska, som nämnts tidigare vara grundläggande, vilket innebär hjälp med

- den personliga hygien
- måltider
- att klä av och på sig
- att kommunicera med andra eller
- annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade.

Personer med t.ex. enbart psykiska funktionshinder bör vara berättigade till personlig assistans i vissa speciella fall, nämligen där karaktären och omfattningen av det psykiska funktionshindret medför behov av hjälp med de grundläggande behoven. Så kan vara fallet när en person på grund av sitt psykiska funktionshinder är helt ur stånd att själv klara sin hygien eller få i sig mat (1995/96 SoU15).

Något krav på att behovet av stöd skall ha en viss tidsmässig omfattning finns inte, men ju större behovet är i tid desto mer talar för att det ska kunna tillgodoses med personlig assistans.

Vem är assistenten?

Av lagstiftningen framgår att den enskilde ska ges största möjliga inflytande över de insatser som ges. Detta kan innebära att den enskilde önskar en viss person som personlig assistent. Under förutsättning att kommunen (om nu kommunen ska tillhandahålla assistenten) kan ta ett arbetsgivaransvar för denne så kan han/hon anställas av kommunen.

Någon formell kompetens krävs inte för att kunna vara anställd som personlig assistent. Som regel brukar kommunen, om så är möjligt, anställa personer med omvårdnadskompetens.